

פסקי הלכה לתשעה באב שחל ביום ראשון¹

על פי פסקי מרן הרב מרדכי אליהו זצוק"ל ובנו מו"ר הרב שמואל אליהו שליט"א

יום שבת

- א. **שבת** – מתפללים כל תפילות שבת כרגיל, ואין משנים בסדרי התפילה כלום. כמו כן אין משנים מניגוני התפילה או קריאת התורה והפטרה כלום. ובמקומות שנהגו להתפלל במנגינות של צער - יש לבטל מנהגם אם לא שיצא מזה מחלוקת. ואם יש חשש למחלוקת שרוצים להחזיק במנהגם - יחזיקו. ואין נמנעים משירי שבת הנהוגים כל שבת. (עיין כה"ח תקנא ס"ק יג, יד).
- ב. **לימוד תורה** - כשחל תשעה באב ביום ראשון או שחל בשבת ונדחה ליום ראשון, יש מחמירים שלא ללמוד תורה ביום שבת אחרי חצות היום. ומתירים רק את הדברים המותרים ללמוד בתשעה באב. ויש חולקים ומתירים ללמוד עד השקיעה. וכך נוהגים. (בא"ח דברים יח. כה"ח תקנא ס"ק חי משנ"ב ס"ק ט). יש שנמנעים מלומר פרקי אבות בשעת מנחה כשערב תשעה באב חל להיות בשבת (רמ"א סי' תקנא ס"ב).
- ג. **מנחה של שבת** - טוב להקדים תפילת מנחה של שבת כדי שיאכל סעודה שלישית במתינות. סדר תפילת מנחה של שבת הוא כמו כל שבת אך אין אומרים "צדקתך" אחרי החזרה.
- ד. **סעודה שלישית** - כשתשעה באב חל ביום ראשון, או שחל בשבת ונדחה ליום ראשון מותר בשבת לאכול בשר ולשתות יין, ולא ימנע מכבוד שבת בגלל ערב תשעה באב. ואפילו בסעודה שלישית שלאחר מנחה מותר בכל. ויכול לשבת לאכול עם בני ביתו ויכול לברך בזימון. אך צריך להפסיק מבעוד יום לפני בין השמשות עם השקיעה. (עיין שם תקנא ס"ב י).

- ה. **בין השמשות** - אחרי השקיעה אסור לאכול, לשתות, לרחוץ או ללמוד תורה וכל דבר שהוא ב"שב ואל תעשה". אך דברים שהם ב"קום ועשה" - אסורים. ולכן לא יחליף בגדי שבת ולא ינעל נעלי גומי עד אחרי צאת הכוכבים.
- ו. מאחר ואסור להכין משבת לחול. יש נוהגים להביא מערב שבת לבית הכנסת את ספר קינות ונעלי גומי של תשעה באב. באים לבית הכנסת לפני צאת שבת עם נעלי עור, אחרי בין השמשות לפני שהחזן אומר "ברכו" הם אומרים "ברוך המבדיל בין קודש לחול" וחולצים ומחליפים לנעלי תשעה באב. (עיין שו"ע תקנא ס"ב ו' ומשנ"ב ה' ו) אבל המנהג הטוב הוא להכריז עוד מערב שבת שזמן תפילת ערבית במוצאי שבת יהיה כעשר דקות אחרי זמן צאת הכוכבים הרשום בלוח. ולפיכך במוצאי שבת ימתינו המתפללים בביתם עד שלושים או ארבעים דקות אחרי השקיעה ויאמרו "ברוך המבדיל בין קודש לחול", חולצים נעלי עור ונועלים נעלי גומי, מחליפים בגדי שבת ולובשים את הבגדים שלבשו ביום שישי, והולכים לבית הכנסת עם הסידור לתשעה באב (עיין שו"ע, רמ"א תקנא ס"ב ב' ואחרונים). כל הזמנים הכתובים כאן נכונים לארץ ישראל – במקומות אחרים בעולם משתנה זמן בין השמשות, וישאלו שאלת חכם מתי הזמן לפי מקומם.
- ז. יש אוסרים להביא לבית הכנסת את ספר הקינות לפני צאת השבת משום הכנה משבת לחול ויש מתירים. ואם הוא מתכוין לעיין בו בשבת - לדעת כולם מותר. וכל זה במקום שיש עירוב כשר.

¹ מלוקט בקצרה מתוך: מאמר מרדכי למועדים ולימים (פרק כח), ומעלוני קול צופיך. ערך וליקט: הרב שלו שבתיא יצ"ו - מרבני בית ההוראה.

הבדלה למי שאוכל בתשעה באב

- טו. מי שצריך לאכול בתשעה באב שחל ביום ראשון לא יבדיל מיד במוצאי שבת אלא בעת שירצה לאכול. אם צריך רק לשנות מים - יכול לשנות קודם שיבדיל.
- טז. האוכל בתשעה באב שחל ביום ראשון (או שנדחה ליום ראשון) - חייב להבדיל על הכוס. וכיון שגם איש זה צריך להזהר מלשנות יין שמשמח בתשעה באב, לכן הטוב ביותר בשבילו שיסחט ענבים או יבדיל על כוס בירה. ואם אין לו - יבדיל על כוס מיץ ענבים. ואם אין לו אלא יין - יבדיל על יין.
- יז. כשמבדיל על יין לא ישתה ממנו אלא מעט ויתן לילד קטן שלא צם לשנות רוב רביעית. אם הוא צריך לשנות יין לרפואתו - מותר, ויכול להוציא אחרים ידי חובת הבדלה אף שאינם אוכלים. (כה"ח תקנו ס"ק ט).
- יח. גם נשים שנהגו בכל השנה לשמוע הבדלה ולא לעשות הבדלה לעצמם - אם הן צריכות לאכול בתשעה באב - יעשו הבדלה לעצמן.
- יט. מי שצריך לאכול בתשעה באב ומבדיל בלילה במוצאי שבת ועדין לא בירך על הנר - מברך על הכוס שלוש ברכות: "הגפן", "בורא מאורי האש" ו"המבדיל" ולא יברך על "בשמים".
- כ. אם מבדיל אחרי שבירך על הנר או אם מבדיל ביום ראשון יברך שתי ברכות בלבד - "הגפן" ו"המבדיל".

הבדלה במוצאי הצום

- כא. במוצאי הצום עושים הבדלה על הכוס בלבד ומברכים "בורא פרי הגפן" ו"המבדיל" בלבד. ואין מברכים על נר ובשמים. ואין האשה צריכה לחכות לבעלה שיבדיל לה, אלא תבדיל בעצמה. ואם אינה יודעת או שחוששת להבדיל בעצמה, צריך הבעל להזדרז ולחזור לביתו במהרה להבדיל לאשתו ואחר כך יברך ברכת הלבנה אפילו ביחיד (קול צופיך דברים תשנ"ח, גליון מס' 2).

מוצאי שבת

- ח. ערבית של מוצאי שבת - לאחר צאת הכוכבים מתפללים ערבית בישיבה על הרצפה כרגיל, ואומרים קינות כרגיל בכל תשעה באב רק מוסיפים "אתה חוננתנו" בתפילה.
- ט. אם שכח לומר "אתה חוננתנו", אינו צריך לחזור אלא גומר תפילתו כרגיל ואחר התפילה יאמר "ברוך המבדיל בין קדש לחול". אם לא אמר בבית הכנסת - יאמר בבית כנ"ל.
- י. הבדלה - אם לא אמר במוצאי שבת "ברוך המבדיל בין קודש לחול" ושכח לומר בתפילה "אתה חוננתנו" - אם צריך לעשות בתשעה באב דבר האסור בשבת כגון: לנסוע ברכב או להדליק חשמל וכדו', יאמר קודם לכן בלי שם ומלכות אפילו ביום ראשון: "ברוך המבדיל בין קודש לחול". (עיין שו"ע רצט סע' י. בא"ח ש"ש ויצא ג).
- יא. נשים שלא התפללו ערבית או שלא אמרו "אתה חוננתנו" - אסור להם לעשות שום מלאכה עד שיאמרו: "ברוך המבדיל בין קודש לחול". (משנ"ב תקנו ס"ק ב).
- יב. מברכים "בורא מאורי האש" אחרי קדיש "תתקבל" שאחרי ערבית ואחר כך מתחילים איכה. ואין מברכים על הבשמים. ובמוצאי יום ראשון עושים הבדלה על הכוס בלבד ומברכים "בורא פרי הגפן" ו"המבדיל" בלבד. ואין מברכים על נר ובשמים. (עיין שו"ע תקנו סע' א והחוננים עליו).
- יג. הפוסקים כרמ"א מברכים בורא מאורי האש לפני "איכה" (עיין משנ"ב ס"ק א) ולא אומרים קדיש תתקבל אחריו, אבל אומרים "תתקבל" בקדיש שלפניו אחרי העמידה (כן מדויק מרמ"א תקנט סע' ד, עיין מקורו במנהגים לר"א טירנא וגם לוח ארץ ישראל).
- יד. אם שכח לברך ברכת "בורא מאורי האש" מיד במוצאי שבת - יברך ברכה זו על נר מתי שנזכר כל עוד לא עלה עמוד השחר. (כה"ח שם ס"ק ג ומשנ"ב שם"א).

ברכת הלבנה

כב. אע"פ שאפשר לברך ברכת הלבנה קודם ט' באב אין מברכים כך, כדי לברך אותה בשמחה במוצאי ט' באב שהרי צריך לברך ברכת הלבנה בשמחה (עין שו"ע תכו סעיף ב). יש אומרים שצריך לחלוץ נעלי הגומי ולברך ברכת הלבנה. כדי שיהיה בשמחה. אבל בימינו אין צורך בכך, כיון שנעלי הגומי של ימינו חשובים הם. ומנהג טוב הוא להבדיל בבית הכנסת ולאכול משהו או לכל הפחות לרחוץ פניו כדי לסמל מה שאנו אומרים "שגם הם עתידים להתחדש כמותה" שזו ברכה לעם ישראל שגם הם יתחדשו. ויברכו בשמחה (קול צופיך דברים תשנ"ח, גליון מס' 2).